

STAFFAN HEIMERSON:

En järnlady – men är hon rostfri?

Det var under hennes första dag som *secretary of state*, amerikansk utrikesminister. Den knubbiga, kortväxta men drottninglika Madeleine Albright gjorde framför ögonen på hundratals amerikanska diplomater en spexartad liten piruett.

Någon vecka senare – på sin första jorden-runt resa till viktiga allierade, Storbritannien, Tyskland, Frankrike, Italien, Japan, Sydkorea, till EU och till världspolitikens nyckelländer, Kina och Ryssland – klev hon ur sin Boeing 707:a klädd i svart *Stetson*, en cowboyhatt, det mest amerikanska av attribut, vilket hon gjort till sitt varumärke.

Vid trettioåttonde breddgraden på den koreanska halvön visade hon sin

STAFFAN HEIMERSON är Sveriges Radios korrespondent i Washington. Han kommer i sommar ut med en kåseribok om Amerika, "Med Dolly Parton i baksätet" (W&W).

publikfriande, tv-mässiga, skämtsamma formuleringskonst, när hon mötte amerikanska soldater. "Det var, när jag som barn växte upp i London", sa hon och syftade på hur hon var ett flyktingbarn från dåvarande Tjeckoslovakien, "som jag första gången hörde *the Yanks are coming*. Det var första gången jag blev förälskad i amerikaner i uniform..."

"Kanske har ni noterat", sa hon vid ett annat tillfälle till sina åskådare och

drog ner en storm av skratt, "att jag inte ser ut som Warren Christopher."

Christopher – grånad, skrynklig i ansiktet, anonym i stilen, advokat till yrket och så korrekt, brukade det sägas, att han åt M&M-praliner med gaffel och kniv – var Albrights företrädare på utrikesministerposten.

Inga tvivel när det gäller den *nya* främsta företrädaren för amerikansk utrikespolitik. Hon är tolv år yngre. Det *gör* intryck på omvärlden, när hon talar franska med fransmän och ryska med ryssar. Rollen ger henne en egotripp. Hon har, som Henry Kissinger en gång, stjärnkaraktär. Det är skillnad i förpackning.

Men i innehåll?

"Ja", svarar de utrikesbedömare och diplomater jag talat med i Washington. "Skillnaden finns i deras bakgrund. Christopher är från Kalifornien. Han hade lätt att förstå Ostasien på andra sidan Stilla havet och tyckte att Europa var ointressant. Albrights bakgrund som flykting, först undan

Hitler och nazismen, sedan undan Stalin och kommunismen, har gett henne bister och bitter erfarenhet av faran av totalitära grannar. Hon har ett *personligt* intresse i att skapa nya säkerhetsarrangemang i Europa.”

I en intervju i *Le Monde* och i en artikel i *The Economist*, som hon själv signerat, står hon reservationslöst upp för Natos utvidgning.

Rysk seger

I Natofrågan var Albright följaktligen rask i att i Moskva förklara vad Natos förmodade utvidgning i juli – med Polen, Ungern och hennes eget Tjeckien som medlemmar 1999 – innebär för ryssarna. Hennes försäljningsargument var, att ett utvidgat Nato i själva verket ska ha färre soldater och färre vapen, och att i Nato-affärer ”ge Ryssland en röst men inte ett veto”. President Jeltsin ska för sin omgivning med tiden kunna presentera detta som en *rysk* seger.

”Ryssland har ingenting att frukta, ett utvidgat Nato bidrar till att stabilisera Centraleuropa”, skrev i ett inlägg i *New York Times* Albrights biträdande utrikesminister, rysslands-specialisten och ryssvännen Strobe Talbott.

De för Albright – under hennes pågående smekmånad – så positiva jämförelserna med Christopher är dock inte rättvisa och sportsliga. Christopher kom in i en regering, som fått överta hanteringen av två förgiftade situationer, Somalia och Bosnien, situationen i den senare

krishärden låst på grund av FNs bleka agerande och de stora europeiska ländernas ovilja att intervensera. President Clinton var själv nybörjare. Demokraternas administration hade varit borta från maktutövning i tolv år. Clinton velade och vacklade. Missgreppen var hans.

”
Ingen amerikan är indignerad. Men många är häpna. Det finns en gåta kring Albrights sätt att forma sin identitet. Tänk om den nya utrikesministern inte bara är hård – utan kall.
”

Albright kommer väl tränad, fast hennes bakgrund är akademisk; hon var en gång lärare vid Georgetown University och en elegant aktör i huvudstadens *cocktail circuit*.

Intresset för henne personligen ökade, när Albright förklarade sig häpen och ovetande om det *Washington Post* i hennes födelse-land Tjeckien sparat upp om hennes överlevande anhängiga där och hennes historia. Hon hade fötts i Prag. Pappan var diplomat. Som barn var hon flyktig först i *blitzens* London, sedan som tonåring i USA. Föräldrarna hade konverterat till katolicismen. Själv bytte Madeleine senare religion igen, till den amerikanska delen av den anglikanska kyr-

kan. Sådant är på intet sätt onormalt i ett land, där det nästan ligger i konstitutionen, att ha rätten att starta sitt liv på nytt, rätten att skapa sig en ny identitet.

Men, frågade sig många amerikaner, då uppgifterna om hennes rötter blev kända, vare sig det är en religiös fråga eller en etnisk, är det inte konstigt, att Albright aldrig under ett vuxet liv varit nyfiken på sitt ursprung, sin judiska miljö i dåvarande Tjeckoslovakien? Varför har hon inte undrat vad som egentligen hände morföräldrarna och farföräldrarna och kusiner – många av dem dödades i Auschwitz.

Gåta kring Albright

”Jag är jude”, sa till mig vid en middag i Washington en litterär agent, ”och jag är störd över att Madeleine Albright säger, att hon aldrig undrat... och över att hon inte öppnat breven från sin kusin, som lever kvar i Tjeckien, och inte tittat på de dokument, som borgmästaren i hennes födelsekommun sänt henne.”

Ingen amerikan är indignerad. Men många är häpna. Det finns en gåta kring Albrights sätt att forma sin identitet. Tänk om den nya utrikesministern inte bara är hård – utan kall.

Albright var i flera år USAs ambassadör till FN, i avgörande situationer en diplomatisk järnlady med en mungipa ur vilken hon kunde avlossa odiplomatiska giftigheter. Hon använde generalsekretären Boutros Boutros Ghali som

ett steg i sin karriärtrappa. Det var hon som målmedvetet och metodiskt röjde undan egyptiern, som amerikanerna ju var så missbelättna med. Det fanns de i FN-huset som sa, att hon gick över lik om det passade hennes syften.

Hon meriterade sig genom att till Vita huset komma med en trofé – och hon hade därmed visat, att hon hade hårda nypor och kvalificerade sig till regeringskretsen. Hon låter sig gärna beskrivas som "en hök som flyger högt."

Men nota bene: Albright tar upp sin post när världen, generellt, befinner sig i lugn, krishärdarna är få – och hon har ännu inte tillfört den amerikanska utrikespolitiken någonting med hennes eget signum. Hon har hittills bara följt upp Christophers politik.

Dock kan en nyordning i agendan, i prioriteringarna, anas. Christophers första resa utomlands, sedan han 1993 tagit upp posten som utrikesminister, gick till Mellanöstern. Det var där han med tålamod, under långa perioder av skytteldiplomati, vistades mest.

Albright flyttar på sin prioriteringslista ner Mellanöstern till en tredje plats – efter Europa och Kina.

Hur hantera Kina?

Mellanöstern med dess Palestina-Israel-fråga mår kanske, säger en del bedömare, rentav väl av att en tid stå på sparlåga – och med ingripanden bara, när det ser ut att koka över. Kinapolitiken däremot är en Ame-

rikas ödesfråga. Hur hantera en gåtfull världspolitisk bjässe med växande ekonomisk betydelse? Hur lägga vikterna rätt mellan en viss *containment* och ett öppet utbyte, som i längden ska löna sig: få slut på den kinesiska maktapparatusens förbrytelser mot mänskliga rättigheter, skapa demokrati och marknadsekonomi för en miljard människor, göra Kina till en civiliserad medspelare och fredlig granne? Få tror att piska hjälper, många tvivlar på morotens verkan. Den amerikanska kinapolitiken kan komma att testas snart – efter Pekings maktövertagande av det fria Hongkong eller om kommunistregimen på nytt med aggressioner tär på Taiwans nerver.

Natofrågan intresserar inte

Det som under våren mest syns av en Clintons kinapolitik är skandalomsusade penningbidrag till hans omvalskampanj – och ingen tvivlar på penningarnas syfte: att köpa sig inflytande i Vita huset.

Mest intressant är följaktligen Amerikas – och Albrights – europapolitik, i vilken Natos utvidgning är den hetaste punkten.

Hur het? Svar: alls inte så het som frågan i det närmast natohysteriska Sverige ofta kan förefalla. I Amerika varken intresserar eller engagerar den allmänheten. Den finns knappast i debatten, den belyses inte i tv:s nyhetsprogram. Medelamerikanen skulle, om han tillfrågades, i de flesta fall inte ens veta, att Natos gränser sannolikt flyttas österut. Han skulle

säga: "Vaddå, kalla kriget är ju över sedan sex-sju år sedan... det här rör inte mig."

Men den amerikanska regeringen vet, att den både utomlands och bland expertisen på hemmaplan har stöd för utvidgningen. Det var en tysk socialdemokrat (!), partiets talesman i utrikesfrågor Karsten Voigt, som vid ett symposium i Washington sa: "Det behövs inget 'ja' från Ryssland. Det kommer inte att säga ja. Varför skulle det det? Vi kan göra den ena eftergiften efter den andra och Ryssland kommer ändå inte att säga ja."

Och en veteran i utrikespolitiken, Zbigniew Brzezinski (som ju i likhet med Albright har rötter i Östeuropa) råder västvärlden att ignorera ryska hot och locktoner: "Vi behöver inte vara blyga, vi kan öppet säga, att en Natos expansion hjälper det demokratiska Ryssland och den skadar det imperialistiska Ryssland. Rysslands fyrahundraåriga imperialistiska historia står vid sitt slut."

I den lilla krets som engagerar sig i Nato- och europapolitik ses därför *nästa steg* som det intressantaste. 1) Vilka blir nästa omgångs nya Nato-medlemmar, Slovenien, Rumänien, Bulgarien? 2) Hur förhindras att eftergifterna till ryssarna skapar ett *Jalta II* – där Moskvas inflytande över forna sovjetrepubliker – inklusive baltstaterna – finns direkt eller indirekt inskrivet?

Det blir frågor i vilka Albright får visa, om hon är en lady för sin Stetson – eller en tom tunna.